

De 'jammerlijksten toestand'

Ter gelegenheid van het 160-jarig bestaan van het Sint Elisabeth Hospitaal wijdt de Napa enkele artikelen aan de medische wereld op Curaçao tussen 1816 en circa 1930. Vandaag: krankzinnigenzorg.

Tekst: Jeannette van Ditzhuijzen

Had je in de negentiende eeuw een familielid dat niet helemaal spoorde? Dan diende je bij de 'president van het gemeentebestuur' een verzoek tot opname in. De stadschirurgijn en officier van gezondheid bepaalden vervolgens of de persoon in kwestie inderdaad krankzinnig was en daarom opgenomen moest worden. Dat gebeurde tussen 1779 en 1870 in het Lazarushuis aan het Rif, waar ook de lepralijders hun dagen sleten. Voor de krankzinnigen waren er huisjes aangebouwd en dit complex was door het Rifwater gescheiden van de bewoonde wereld. Alleen met een pontje kon je naar het Lazarushuis komen. Armlastigen zaten er op kosten van het gouvernement, anderen dienden te betalen. Het dagelijks menu bestond in 1855 uit een brood van 5 centen met de nodige koffie

en suiker voor de ochtend. 's Middags kregen de patiënten vers schapen- of kabrietenvlees voor de soep, 'met rijst en groenten, warmoes, gingam, kardoesje, en dagelijks een halve kan maïsmeel'. Eén keer per week werd er karnemelk met suiker geserveerd. Wie dit niks vond, kon de familie vragen om lekkerder eten aan te schaffen. Veel bewoners had het Lazarushuis niet. In 1833 spreekt het Koloniaal Verslag over veertien patiënten, van wie er slechts drie krankzinnig waren. Eind 1838 waren er van de twaalf opgenomen vier krankzinnig 'wier toestand daar zij thans behoorlijk verzorgd en gevoed worden, zoo

veel mogelijk verzachting toegebracht en dragelijk gemaakt wordt (...)'. Eind 1853 waren er ook nog eens acht patiënten met 'andere ziekten en kwalen'. Die werden bij gebrek aan een algemeen gasthuis kennelijk in het Lazarushuis ondergebracht.

Deerniswaardig

Officieel waren de stadschirurgijn en de officier van gezondheid belast met de medische zorg van de leprapatiënten en krankzinnigen. Maar van behandeling was nauwelijks sprake. De krankzinnigen sleten hun dagen in het Lazarushuis, meer niet. In

1852 schreef een lezer in de Curaçaosche Courant dat het Lazarus- en Krankzinnigenhuis 'in eenen deerniswaardigen toestand verkeert'. Ook bisschop Niewindt maakte zich zorgen. Hij stelde in 1856 vast dat de mensen er 'in den jammerlijksten toestand verkeerden. Dikwerf leden ze gebrek aan voedsel en kleding, waren gelogeed op een wijze, die minder was dan die wij gewoon zijn aan onze huisdieren, in welke wij eenig belang stellen, te geven'. Daarom was Niewindt uiterst tevreden dat gouverneur Van Lansberge in dat jaar een onverwacht bezoek aan de instelling had gebracht. De gouverneur was zo verontwaardigd over wat hij aantrof, dat hij aan de zusters Franciscanessen van het inmiddels opgerichte gasthuis (nu Sint Elisabeth Hospitaal) verzocht om ook de zorg voor de krankzinnigen en de lepralijders op zich te nemen.

Monte Christo

Het zou nog heel wat jaren duren voordat de krankzinnigen een aparte instelling, Monte Christo, kregen. Het gebouw lag ten westen van het hospitaal, eveneens aan het Rifwater. Na de opening in 1870 namen zes mannen en vijf vrouwen er hun intrek. Vijf patiënten wachtten nog op de aanbouw van nieuwe kamers en er werkten zes religieuzen.

Volgens de schoolmeester Brusse (1882) was het 'een ruim, luchtig, vry doelmatig ingericht gebouw, waarvan de ongelukkige bewoners

eene liefderyke en zorgvuldige verzorging van de Zusters van Liefdadigheid ondervinden'. Niet alle patiënten waren even blij met hun nieuwe onderkomen. Sommigen wilden terug naar het Rif vanwege het uitzicht op zee, dat ze daar gewend waren. Nadat bij de grote orkaan van 1877 de leproserie op het Rif geheel vernield was, namen de lepralijders zolang hun intrek in Monte Christo, dat veel minder te lijden had gehad. De in dat jaar gebouwde voorzieningen voor eersteklas patiënten konden daarom pas later in gebruik worden genomen. De leprozen verhuisden vijf jaar later naar hun nieuwe tehuis op Zaquito.

Dokter Capriles

De directie van Monte Christo was in handen van een rooms-katholieke geestelijke. Van overheidswege werd een gouvernementsarts benoemd die – naast andere taken – de medische scepter over het krankzinnigengesticht zwaaide. Vanaf 1882 was dat dokter David Ricardo Capriles, die ook officier van gezondheid was bij de Stedelyke en Landelijke Schutterij, en armen-dokter. Daarnaast had hij een particuliere praktijk.

Capriles stelde al gauw vast dat Monte Christo 'geen bewaarplaats voor lyders aan zielsziekten' meer was. Inderdaad kregen sommige patiënten volgens het Koloniaal Verslag over 1883 een vorm van arbeidstherapie. Vooral de vrouwen, die bijvoorbeeld strohoeden maakten en dit zouden blijven doen tot in elk geval 1971.

Kaart uit 1791 uit de Grote Atlas van de West-Indische Compagnie. Links op het Rif staat een vierkant gebouw. Dit is de Leprosie annex krankzinnigengesticht.

Jacobus Hendrik Marten Ellis (1869-1920)

Als net afgestudeerde arts kwam Ellis in 1895 met de 'Prins Willem II' terug naar Curaçao. Hij begon een privépraktijk in een huis van zijn vader aan de Sebastopolstraat en werd al snel officier van gezondheid 2e klasse bij de Landmacht in West-Indië. Daarnaast vervulde hij diverse functies – al dan niet tijdelijk – zoals die van armen-dokter, chef van de militaire geneeskundige dienst, arts bij de kliniek voor geslachtsziekten, arts in Monte Christo en directeur van het Bacteriologisch Laboratorium.

In 1910 zat Ellis in de commissie die moest onderzoeken wat het eiland kon doen tegen de verspreiding van venerische ziekten. Dit laatste vooral 'om den goeden naam van de haven van Curaçao in den vreemde op te houden'. Vanaf 1918 was hij officier van gezondheid 1e klasse. Wegens ziekte was Ellis vaak in Nederland. In 1912 bijvoorbeeld. Maar de Amigoe meldde daarna dat hij zijn tijd in Europa nuttig had besteed. Ellis had cursussen gevolgd, onder meer op het gebied van tropische ziekten, hospitalen en laboratoria bezocht en hij had het diploma als Médecin Colonial behaald. Ook had hij in Berlijn de nieuwste toepassingen op operatiegebied onderzocht. "Met zooveel werklust en succes wenschen wij niet slechts den Dokter geluk, maar ook de Kolonie waarvoor de terugkomst van zulk een geneesheer van groot nut kan zijn."

Tijdens een volgend ziekteverlof in 1920 overleed Ellis, in Nijmegen. Over zijn zorg in Monte Christo schreef de Amigoe: "(...) alleen zij die hem van nabij daar gade sloegen, kunnen beoordeelen en getuigen, met welk een vaderlijke zorg hij die ongelukkigsten onzer maatschappij behandelde."

Ellis ontving in 1916 als voorbeeldig katholiek de hoge pauselijke onderscheiding van Ridder in de Orde van de Heilige Gregorius de Grote. De zoon van zijn broer was de latere bisschop Wim Ellis.

der krankzinnigen

Als self-made psychiater behandelde Capriles zijn patiënten onder meer met het 'nieuwe middel' pilocarpine, vooral via onderhuidse inspuiting. "Tot onze levendige vreugde is de uitslag, tot nu toe, boven onze verwachting geweest", schrijft hij in een brochure voor de tentoonstelling over koloniale geneeskunde in Amsterdam. "Door middel van deze doeltreffende behandeling komen woedende lyders binnen weinige minuten tot volkomen bedaren."

Het voordeel van pilocarpine was volgens Capriles dat het naast de andere middelen gebruikt kon worden. Hij noemde in dit verband morfine, fosfor, koper, zink, stortbaden, koude omslagen, atropine, gelsenium enzovoorts.

Dagvergoeding

De zusters Franciscanessen

kregen voor hun zorg voor de krankzinnigen in Monte Christo een vergoeding van het gouvernement. Maar die was zo laag, aldus de Amigoe in 1898, 'dat daarmede onmogelijk alle uitgaven kunnen worden gedekt'. En dus moest de kerk bijspringen.

In de Koloniale Raad kwam de vergoeding voor gouvernementspatiënten regelmatig ter sprake. De dagvergoeding per patiënt voor voeding, kleding en huisvesting werd in 1920 verhoogd van 50 cent naar 1 gulden. Onterecht, vond raadslid Statius Muller, maar hij kreeg tegengas van collega Ellis.

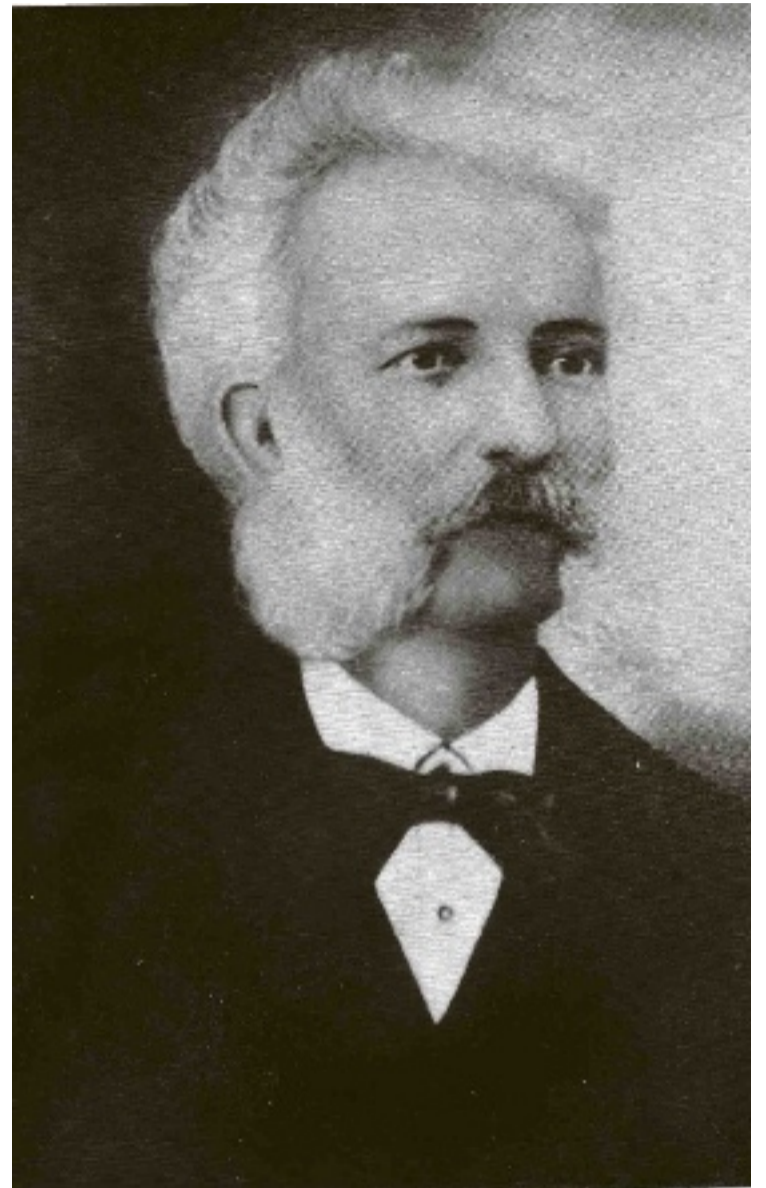
Ellis: "Het gouvernement draagt niets bij in de kosten voor meubilair, keukengereedschap en wat dies meer zij. En dan moet men ook rekening houden met de vernielzucht van nog al veel krankzinnigen. Hun kleren

scheuren zij aan stukken en rafelen zij uit, de matten waar zij op liggen, rukken ze stuk, het eten gooien zij op den grond, in de geëmailleerde borden en mokken slaan zij deuken, soms bijten en trappen zij er op, zoodat die dingen in korten tijd onbruikbaar worden. Hiervoor wordt niets extra's berekend."

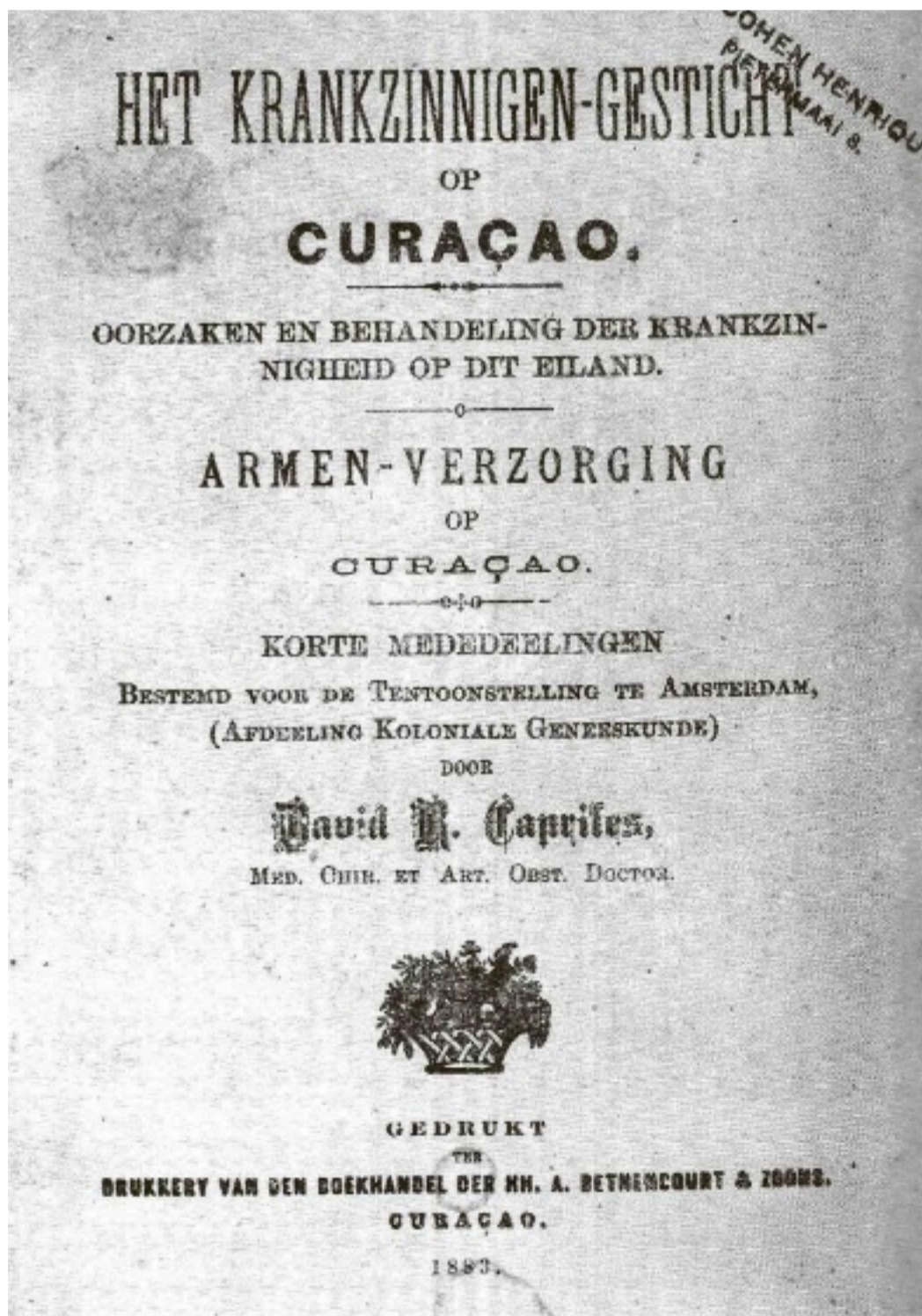
Ellis noemde de hoge prijzen voor levensmiddelen en huishoudelijke artikelen en vond een daggeldvergoeding van 1 gulden dus volkomen terecht. Hij wees erop dat de militairen alleen voor voeding al 1,40 gulden per man per dag kregen. Daar kwamen de onkosten voor kleding en huisvesting nog bij.

Caprileskliniek

In 1900 nam dokter Jacobus Ellis (niet het raadslid) het stokje over van Capriles. Tot

David Ricardo Capriles

zijn vertrek naar Nederland in 1920 bleef hij, met tussenpozen wegens ziekte, verbonden aan Monte Christo. In de jaren erna vervulden diverse artsen deze functie, totdat begin 1934 de officier van gezondheid 1e klasse H.J.H. van Lienden op het eiland arriveerde. Hij werd gedetacheerd bij de troepen op Curaçao en als psychiater aangesteld in Monte Christo. Het was zijn taak om het krankzinnigenwezen op het eiland te verbeteren en de plannen voor een nieuw krankzinnigengesticht vorm te geven.

Dat gesticht kwam op de huidige plek op Groot Kwartier en de verhuizing vond plaats in april 1936. Het was een grote sprong voorwaarts, want volgens een van de zusters Franciscanessen was het in Monte Christo nog steeds een 'armoedige toestand'. De patiënten sliepen er in grote zalen, vaak op de grond, en hadden weinig te doen. Vooral de ernstig zieke patiënten hadden het zwaar. Ze zaten in getraliede hokken, vaak naakt, en kregen hun eten door de tralies toegestopt.

Dat er in Rustoord geen bedden maar houten britsen voor hen waren, was dus al een hele vooruitgang.

Volgens Van Lienden was er in Monte Christo geen sprake geweest van bewegingsvrijheid en genoten alleen de vrouwen enige vorm van arbeidstherapie. Sommige patiënten hadden in Monte Christo tientallen jaren opgesloten gezeten, in Rustoord hadden ze meer bewegingsvrijheid en kregen ze de gelegenheid om te helpen met wassen, strijken, naaien, timmeren, verven of werken in de tuin. Van Lienden werd in 1938 opgevolgd door een gespecialiseerde psychiater, de Zeeuw Willem de Regt. Aanvankelijk was de officiële naam van het nieuwe krankzinnigengesticht 's Lands Psychiatrische Inrichting Rustoord. Er woonden in 1936 ongeveer 200 patiënten, verdeeld over vier paviljoens. Op 8 juni 1977 kreeg Capriles als voortrekker in de psychiatrie de eer die hij verdiende. Het psychiatrisch ziekenhuis Rustoord heette voortaan de Dr. David Ricardo Capriles kliniek.